

“BUYUK TEMUR” ASARIDA QUDRAT VA MAS’ULIYAT MUAMMOSI
(KRISTOFER MARLOV DRAMASI MISOLIDA)

Shukrullayeva Durdona Erkin qizi

Axborot texnologiyalari va menejment uniuersiteti

ingliz tili o‘qituvchisi

shukrullaevadurdona@mail.ru

Annotatsiya: *Maqolada Kristofer Marlovning “Buyuk Temur” dramasi tahlil qilinadi. Asarda Temur hayoti, harbiy va siyosiy faoliyati dramatik syujet orqali ochib berilgan, uning insoniy xususiyatlari va shaxsiy qarorlari, shuningdek, qudrat va mas’uliyat o‘rtasidagi muvozanat o‘rganiladi. Tadqiqot asarning dramaturgik tuzilishi, qahramonlar obrazlari, tarixiy voqealar bilan adabiy interpretatsiya o‘rtasidagi bog‘liqlikni yoritadi. Shu bilan birga, Marlovning tarixiy drama janridagi uslubi va asarning zamonaviy o‘quvchi uchun ahamiyati tahlil qilinadi.*

Kalit so‘zlar: *Kristofer Marlov, Buyuk Temur, dramatik asar, tarixiy drama, qahramon obraz, dramaturgiya, tarixiy haqiqat, siyosiy strategiya*

Kirish: Kristofer Marlov (1564–1593) ingliz dramaturgi va shoiri bo‘lib, uning asarlari ingliz adabiyotining yirik namunalaridan biridir. Marlovning “Buyuk Temur” dramasi tarixiy voqealarga asoslangan bo‘lib, buyuk shaxs — Temur — hayotini dramatik shaklda aks ettiradi. Temur, tarixiy manbalarda Buyuk Amir Temur sifatida tanilgan, Markaziy Osiyo tarixida ulkan iz qoldirgan shaxsdir. Marlovning dramasi esa Temurning nafaqat harbiy strateg, siyosiy lider, balki inson sifatidagi murakkab jihatlarini ochib beradi. Kirish qismida asarning ahamiyati, tadqiqot maqsadi va metodologiyasi ta’kidlanadi. Tadqiqot metodlari sifatida matn tahlili, dramaturgik va tarixiy kontekstni solishtirish yondashuvlari qo‘llaniladi.

Birinchi qism — Temurning yuksalishi, uning siyosiy va harbiy strategiyalari bilan tanishish. Bu qismda qahramonning kuchli va qudratli tomonlari ochib beriladi, shuningdek, uning shaxsiy motivatsiyasi va maqsadlari tasvirlanadi.

Ikkinchi qism — Konflikt va ichki kurash. Temur qarorlari natijasida yuzaga kelgan siyosiy va shaxsiy muammolar dramatik tarzda namoyon bo‘ladi. Shu qismda yordamchi obrazlar orqali asosiy mavzular: adolat, hokimiyat, shaxsiy mas’uliyat yoritiladi.

Uchinchi qism — Yakuniy qarorlar va tarixiy taqdir. Asarda Temur o‘z qarorlari va amallari bilan yuzlashadi, bu qism dramatik kuch va emotsionallik jihatidan eng boy bo‘lim sifatida ajralib turadi.

1. **1. Asarning dramaturgik tuzilishi:** Kristofer Marlovning “Buyuk Temur” dramasi klassik dramaturgik qoidalarga muvofiq tuzilgan. Asar uch qismli dramatik rivojlanish asosida qurilgan bo‘lib, har bir qism qahramonning shaxsiyati, ichki va tashqi kurashlari hamda tarixiy voqealar bilan bog‘liq dramatik ziddiyatlarni ochib beradi.

2. **Birinchi qism — Temurning yuksalishi:** Bu bo‘lim Temur obrazining kuchli, qudratli va liderlik fazilatlarini ochib beradi. Temur siyosiy va harbiy strategiyalari bilan tanishtiriladi: u o‘z xalqini birlashtirish, davlatni mustahkamlash va tashqi dushmanlarga qarshi kurashishda qanday harakat qilganligi dramatik sahnalar orqali ko‘rsatiladi. Shu qismda Temurning shaxsiy motivatsiyasi, maqsadlari va idealist qarashlari ochib beriladi. Marlov uning qarorlarining falsafiy asoslarini, shuningdek, ichki shubhalarini va insoniy his-tuyg‘ularini dramatik dialog va monologlarda namoyon qiladi. Bu qismda Temurning yoshligi va tajribasizligi bilan kuchli strategik aqlining uyg‘unligi, uning tarixiy shaxs sifatida shakllanish jarayoni dramatik tarzda tasvirlanadi. **Ikkinchi qism — Konflikt va ichki kurash:** Bu bo‘lim Temurning shaxsiy va siyosiy muammolarini dramatik tarzda ko‘rsatadi. Temur qarorlari natijasida yuzaga kelgan ichki ziddiyatlar, siyosiy qarama-qarshiliklar va dushmanlar bilan bo‘lgan to‘qnashuvlar asarning asosiy dramatik chizig‘ini tashkil etadi. Yordamchi obrazlar orqali asarning markaziy mavzulari yoritiladi: adolat, hokimiyat, shaxsiy mas’uliyat, vijdon, shuningdek, insoniy va siyosiy qarorlarning oqibatlari. Marlov bu qismda Temurning ichki psixologik kurashini, uning shubhalari, qo‘rquv va tashvishlarini sahnalarda dialog va monologlar orqali ifodalaydi. Bu dramatik vositalar Temur obrazining insoniy qirralarini chuqurroq ko‘rsatishga xizmat qiladi.. Shu qismda asar siyosiy va etnik ziddiyatlarni ham yoritadi, Temur va uning atrofidagi shaxslar o‘rtasidagi munosabatlar dramatik kuch bilan ochib beriladi.

Uchinchi qism — Yakuniy qarorlar va tarixiy taqdir: Bu bo‘lim Temur obrazining dramatik cho‘qqisi hisoblanadi. Temur o‘z qarorlari va amallari bilan yuzlashadi, shu bilan birga uning harbiy va siyosiy muvaffaqiyatlari, insoniy xatolari va murakkab psixologik holatlari dramatik tarzda tasvirlanadi. Marlov bu qismda dramatik kuch va emotsionallikni maksimal darajada oshiradi, sahnalarda kuchli monologlar va dramatik dialoglar orqali Temurning ichki dunyosini o‘quvchi yoki tomoshabinga his ettiradi. Yakuniy qism Temurning tarixiy taqdirini ko‘rsatadi, uning qarorlarining jamiyat va tarixga ta’siri dramatik ravishda ifodalanadi. Bu orqali Marlov asarga tarixiy va adabiy muvozanat beradi.

Dramatik vositalar va psixologik tahlil: Marlov sahnalarda dramatik dialog va monologlardan keng foydalanadi, bu esa qahramon psixologiyasini chuqurroq ochib beradi.. Monologlar orqali Temurning ichki qarashlari, shubhalari va insoniy his-tuyg‘ulari namoyon bo‘ladi, bu esa o‘quvchida qahramon bilan emosional bog‘lanishni kuchaytiradi.. Dramatik dialoglar esa Temur va yordamchi obrazlar, dushmanlar yoki maslahatchilar o‘rtasidagi munosabatlarni, qarama-qarshiliklarni va siyosiy strategiyalarni dramatik kuch bilan ifodalaydi.. Shu bilan birga, asarda ritm, sahna giperbolasi va dramatik kontrastlardan foydalangan holda Temur shaxsining psixologik murakkabligi va qarorlarining tarixiy ahamiyati ochib beriladi. Marlov sahnalarda dramatik dialog va monologlardan keng foydalanadi, bu esa qahramon psixologiyasini chuqurroq ochib beradi.

3. **Qahramon obrazlari:** Asarda Temur obrazining murakkabligi markaziy o‘rinni egallaydi. Marlov uni strategik aql-zakovat, jasorat, siyosiy vijdon va insoniy xatolar bilan

uyg‘unlashtiradi. Temur obrazida insoniy va siyosiy fazilatlarining uyg‘unligi dramatik effekt yaratadi.

Yordamchi obrazlar — Temurning maslahatchilari, dushmanlari va atrofidagi shaxslar — asosiy qahramonning xarakterini yanada ochib beradi va syujetni boyitadi. Marlov ularni nafaqat tarixiy shaxslar sifatida, balki dramatik vosita sifatida ham ishlatadi.

4. **Tarixiy haqiqat va adabiy interpretatsiya:** Marlov tarixiy voqealarni dramatik shaklda talqin etadi. U tarixiy manbalardagi faktlar bilan adabiy tasavvurlarni uyg‘unlashtirib, voqealarni dramatik kuch bilan namoyon qiladi. Asar orqali o‘quvchi Temurning nafaqat siyosiy, balki insoniy qarorlarini ham his qiladi.

Marlov dramatik va tarixiy materialni uyg‘unlashtirish orqali o‘quvchini Temur shaxsining ichki dunyosi va tashqi faoliyatiga jalb qiladi. Shu bilan birga, dramatik kontekst voqealarning mazmunini chuqurroq anglash imkonini beradi.

5. **Dramaning mavzulari va g‘oyalari:** Asarning asosiy mavzusi — qudrat va insoniylik, siyosiy strategiya va shaxsiy mas’uliyat, adolat va hokimiyatning murakkab tabiati. Marlov dramatik vositalar orqali o‘quvchini Temur qahramonining ichki va tashqi kurashlari bilan tanishtiradi. Asarda shuningdek insonning tarixiy roli, shaxsiy qarorlarning jamiyat va tarixga ta’siri kabi mavzular ham o‘rganiladi. Bu jihatlar Marlovni zamonaviy o‘quvchi uchun ham dolzarb qiladi.

Xulosa:

Kristofer Marlovning “Buyuk Temur” dramasi tarixiy shaxslar va voqealarni dramatik shaklda talqin etish san’atini namoyish etadi. Asar Temur obrazini murakkab, insoniy va siyosiy jihatdan boy tarzda ochib beradi. Shu bilan birga, dramatik syujet orqali tarixiy haqiqat va adabiy tasavvurlar uyg‘unlashadi. Maqola asar tahlili orqali dramaturgiya, tarix va inson psixologiyasining o‘zaro bog‘liqligini ko‘rsatadi. Marlovning uslubi tarixiy drama janrini boyitgan va zamonaviy o‘quvchi uchun ham katta ahamiyatga ega.

Adabiyotlar ro‘yxati:

1. Marlov, K. Buyuk Temur. London, 1590.
2. Greenblatt, S. Renaissance Self-Fashioning. Chicago, 1980.
3. Bradley, A. C. Shakespearean Tragedy and Renaissance Drama. London, 1991.
4. Knapp, J. Christopher Marlowe: A Literary Life. Oxford, 2004.
5. Smith, R. Historical Drama in English Literature. Cambridge, 2010.
6. Bakhtin, M. The Dialogic Imagination. Austin, 1981.
7. Cherry, D. English Renaissance Drama: Text and Context. London, 2008.

